Angerchik E., post-graduate student,
Institute of Philology, Taras Shevtchenko National University of Kyiv

THE MAJOR PROBLEMS OF RENDERING UKRAINIAN COLLOQUIALISMS INTO ENGLISH

The article deals with the nature of colloquialisms as a linguistic category, as well as with the major problems of rendering Ukrainian colloquialisms into English. Some works of Ukrainian and Russian linguists focused on the analysis of nonstandard units are observed. The article shows that due to cultural, historical and territorial differences between the Ukrainian and English languages and other extralinguistic factors, it is quite hard for a translator to find adequate equivalents for nonstandard units and colloquialisms.

Key-words: *colloquialisms, nonstandard unit, linguistic category, translation.*

УДК 811.111'25

Альошина К.О., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ "ПРОМОВИСТИХ" ІМЕН У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (на матеріалі англійського та українського перекладів науково-фантастичних творів І.Єфремова)

Статтю присвячено вивченню "промовистих" імен у художній літературі, зокрема у науково-фантастичних творах Івана Антоновича Єфремова. Розглянуто способи перекладу власних імен та "промовистих імен" у художній літературі, з'ясовано специфіку їх перекладу з російської на українську та англійську мови на прикладі перекладу власних імен героїв роману І.Єфремова "Туманність Андромеди".

Ключові слова: *власні імена, "промовисті" імена, наукова фантастика, способи перекладу.*

"Ім'я є головним словом про героя"
П.А.Флоренський

Імена та власні назви відіграють особливу роль у нашому житті, адже знайомство людей один з одним починається саме з імені. Д.І.

Єрмолович зазначає, що "власні імена легко перетинають міжмовні кордони, адже прагнуть зберегти свою зовнішню форму і при використанні поза рідною мовою. Але дуже часто істотним елементам змісту імен досить важко подолати такі кордони" [Ермолович 1986, 13].

Особливість імен та власних назв, на відміну від більшості запозичених слів, полягає в тому, що у процесі передачі їх іншою мовою вони зазвичай зберігають свій первісний звуковий образ. Тому суто формальний підхід до перекладу імен – серйозна помилка, що може стати причиною багатьох неточностей та непорозумінь у тексті перекладу. Але буває й навпаки, коли точний переклад призводить до появи знесмислених імен та назв, немилозвучних та незручних у вимові [Алексеева 2004, 13].

Власні назви – один із аспектів, що визначає географічну належність тексту. На думку І.С. Алєксєєвої, "у перекладача виникають проблеми при перекладі щоразу, коли він стикається з необхідністю відтворення в тексті перекладу "семантично наповнених" імен, тобто власних імен, що несуть прозору внутрішню форму, історичну чи культурологічну алюзивність та яскраву образність" [Алексеева 2004, 15].

Під час перекладу власних імен перед перекладачем постають два завдання: милозвучно передати імена мовою перекладу та "зберегти у зовнішній звуковій формі певну національну своєрідність, як прояв національно-мовної належності героїв" [Суперанская 1973, 366].

Тобто необхідними є: свідоме засвоєння основ транскрипції, розуміння природи імені, володіння достатньо тонкими й різноманітними прийомами передачі імен з мови оригіналу мовою перекладу.

З точки зору аналізу проблем перекладу власних імен, "промовисті" імена є особливо складними, адже вони не існують у мові в "готовому" вигляді, а створюються автором з метою досягнення певних художніх цілей. "Промовисте" ім’я (антропонім) іноді може одразу допомогти віднести персонажа до позитивних чи негативних або допомогти розпізнати деякі риси його характеру. Імена героїв можуть пояснювати їхню поведінку [Мележинский 1958, 67-79].

З’явившись у тексті, ім’я співвідноситься з національною або етнічною належністю героя. Так, у "Туманності Андромеди" Івана Єфремова, герой на ім’я Мвен – темношкірий африканець, Нанді –

прізвище танцівниці, яка, хоч це й не вказано прямо, має індійські корені, Ерг Ноор – ім'я персонажа, що має виражені скандинавські риси. І хоч у фантастичних творах І. Єфремова на Землі настала ЕСВ – Ера Світового Возз'єднання, і герої його фантастичних романів живуть у країні без кордонів розміром із планету, тобто вони – громадяни світу, все ж їхні імена говорять про культурну спадщину та корені кожного з них.

Виділяють чотири основні способи перекладу власних імен:

- транслітерація
- транскрипція
- калька (калькування)
- транспозиція.

У процесі використання транслітерації літери власного імені мовою оригіналу відтворюються літерами мови перекладу чи близькими до них за звучанням (Зірда – Zirda, Веда – Veda). Вдаючись до транслітерації "промовистих" імен, перекладач має бути особливо уважним. Адже буквальне відтворення імені може призвести до появи неприємних та хибних асоціацій. Наприклад, якщо транслітерувати російське ім'я Аглая, в англомовного читача може виникнути асоціація зі словом "ugly", що дасть йому помилкове уявлення про персонажа.

У процесі перекладу імен іншої національної належності необхідно відстежити своєрідність утворення цих імен у вихідній мові та враховувати правила практичної транскрипції з мови оригіналу [Старостин 1965, 62-63].

Коли ми перекладаємо власне ім'я мовою перекладу за допомогою слів, що буквально передають смисловий зміст власного імені в мові оригіналу, ми називаємо це калькою. Сьогодні перекладачі досить часто відходять від транскрипції та віддають перевагу калькуванню, адже транскрибування може створювати дуже "незручні" імена, що не мають жодного сенсу в мові перекладу [Рецкер 2007, 3-4]. Коли мова йде про "промовисті" імена, калькування виявляється одним із найуспішніших способів перекладу, адже дає можливість найбільш точно охарактеризувати героя.

У фантастичній літературі яскраві приклади калькування під час перекладу "промовистих" імен можна знайти у серії книг "Сага про спис" (Dragonlace) авторів Лори та Трейсі Хікмен і Маргарет Уейс: Tasslehoff Burrfoot – Тассельхоф Непосида, Aran Tallbow – Аран Довгий Лук [Weis 2000, 10; Уэйс 2004, 11]. Інші приклади: Caspian

the Conqueror – Каспіан Завойовник, Hardbiters – Острозуби, Monopods – Однотопи [Lewis 1951, Льюис 1991].

Особливості перекладу "промовистих" імен у науково-фантастичній літературі ми пропонуємо розглянути на прикладі роману Івана Антоновича Єфремова "Туманність Андромеди" (Ivan Yefremov "Andromeda (The Space-Age Tale)").

Інтерес викликає вже переклад назви твору англійською. Слово "туманність" породжує асоціацію з чимось таємничим, прихованим від очей, виступаючи тут конотативним елементом, який створює певну загадковість. Джордж Ханна не використовує англійський еквівалент "nebula", але для компенсації додає до назви "The Space-Age Tale".

Образ фантастичного героя, на думку самого І. Єфремова, будується за принципом, несхожим на принцип створення героя у літературі інших жанрів. Фантастичний герой – не герой нашого сьогодення. Так, він віддзеркалює теперішнє деякою мірою, але усі основні його характеристики – породження майбутнього. Герої письменників-фантастів мають риси людей далекого майбутнього, і це має виявлятися в усьому: у поведінці героя, у його ідеалах та філософії, у його мові. І звичайно ж ці риси людей майбутнього мають бути вміло передані під час перекладу науково-фантастичної літератури. При цьому герой повинен залишитись живим, "справжнім" [Савченко 1969, 307-320].

Тому, звичайно, І. Єфремов дуже пильно підбирав імена своїм героям. Їхні імена мали віддзеркалювати його погляд на світ майбутнього. Той факт, що всі його герої мають різне культурне коріння, репрезентує їхню та автора жагу до глобалізації, об’єднання країн, стирання кордонів і культурних бар’єрів.

Варто згадати, що сам Іван Антонович Єфремов, хоч і писав російською, дуже добре володів англійською мовою. Він вів листування з ученими та письменниками-фантастами усього світу; його листи збереглися й до сьогодні. Вплив англійської мови на його творчість неважко помітити, аналізуючи імена героїв романів. Візьмемо ім’я Пур Хісс. Ім’я героя співзвучно з англійським "poor" (бідний), а прізвище Хісс (Hiss) одразу викликає у читача, який володіє англійською мовою, асоціацію зі змією, адже hiss перекладається як "шипіння". Єфремов наділяє цього персонажа дуже недружнім та неблагородним характером. Він егоїстичний та слабкий [Ефремов 2010, 501,503].

Існують кілька варіантів перекладу роману "Туманність Андромеди". Найвідоміший був зроблений Джорджем Ханна. Ще один цікавий варіант друготвору запропонований перекладачем Юлією Водкіною. Якщо Ханна використовував транскрипцію як основний спосіб перекладу "промовистих" імен, то Ю. Водкіна вдалася до перекладу за допомогою калькування.

"Промовисті" імена в романі поділяються на такі категорії відповідно до їх перекладу: а) перекладені за допомогою транскрипції та транслітерації (Чара Нанді, Ерг Ноор); б) перекладені калькою з російської на українську та на англійську (Грім Орм, Дар Вітер); в) перекладені лише російсько-англійською калькою (Карт Сан, Пур Хісс).

Чара Нанді (Chara Nandi) – особистість різнобічна та творча, на що натякає її ім'я. Прізвище "Нанді" вочевидь має індійські коренями. Індія завжди була відома своїми танцями, а Чара – дуже вправна танцівниця. ЇЇ грація та рухи зачаровують всіх оточуючих. Таким чином, ім'я та прізвище героїні розповідають нам не тільки про її професію, але й проливають світло на її внутрішній світ, а також допомагають уявити, як саме вона виглядає. Загальновідомо, що індіанки мають темне густе волосся та смагляву шкіру. Саме такою постає Чара у романі [Ефремов 2010, 585].

Ерг Ноор (Erg Noor) – голова експедиції та командувач зорельотом. Ерг (від грецького ἔργον) – робота, одиниця роботи та енергії. Ноор – прізвище скандинавського походження. "Енергія півночі" – ось яка асоціація виникає у читача у зв'язку з цим героєм. Він сильний, спокійний, сповнений енергії та розуму. Суворі "металеві нотки" його голосу видають його нордичний характер [Єфремов 1976].

Щодо імені **Карт Сан**, існують два варіанти перекладу. Д. Ханна перекладає англійською його ім'я як Cart Sann, а Ю. Водкіна віддає перевагу еквівалентові Cart Sun. У традиційній релігії марійців та деяких інших народів картами називали просвітлених людей, жерців. "Сан" у російськомовного читача викликає асоціації з високим чином цієї людини. Для читача, що володіє англійською, це прізвище, швидше за все, асоціюється із сонцем. У романі "Туманність Андромеди" Карт Сан – художник, людина просвітлена, з високими ідеалами [Ефремов 2010, 611-613]. Тому варіант Ю. Водкіної, на нашу думку, під час перекладу з російської на англійську є більш вдалим.

Грім Орм (Гром Орм, Grom Orme у варіанті Ханна, Storm Orme у варіанті Водкіної) – ім'я голови Ради зореплавання. Воно говорить про незаперечність його рішень. Його характер можна проілюструвати фразою з роману: *"Мудрість керівника полягає в тому, щоб своєчасно зрозуміти вищий ступінь даного моменту, зупинитися і почекати або змінити шлях"* [Єфремов 1976]. */"The wisdom of a leader lies in his ability to recognize the highest permissible level at a given stage and in his ability to stop, wait or change his course.*[Yefremov 1959, 54]*"*

Біна Лед (Beena Ledd/ Beena Ice) – ім'я геолога, який у романі є уособленням стійкості духу, розуму та витривалості. Його важко зламати чи збити зі шляху, що не дивно, адже Біна – "розум, інтелект" у перекладі з івриту, а також це назва селища в регіоні Нагірного Карабаху. Лед дуже вірогідно викликає в російськомовного читача асоціацію з кригою.

Евда Наль (Evda Nahl) – психіатр. Логічно припустити, що її ім'я походить від Евдема Родоського, давньогрецького філософа, учня Арістотеля. Він читав лекції з фізики та логіки і був засновником евдемонізму, в основі якого лежить прагнення людини до щастя шляхом використання своїх духовних сил у поєднанні з розумом. Евда вважає, що без зцілення тіла не може бути зцілення душі, а коли душа зцілена, у тіло повертається життєва енергія.

"Когда-то люди называли мечтами стремление к познанию действительности мира" [Ефремов 2010, 653]. */ "Колись люди називали мріями прагнення пізнати дійсність світу"* [Єфремов 1976]. */ "At one time people called their urge to comprehend reality a mere dream"* [Yefremov 1959, 236].

"Не обращайте внимания на спады после взлетов души, потому что это такие же закономерные повороты спирали движения, как и во всей остальной материи" [Ефремов 2010, 652]. */ "Не звертайте уваги на спади після зльотів душі, бо це такі ж закономірні повороти спіралі руху, як і в усій іншій матерії"* [Єфремов 1976]. */ "Never pay any attention to the falls that follow flights of the spirit because they are the regular turns of the spiral of motion that we find in all matter"* [Yefremov 1959, 233].

Аф Нут (Ahf Noot) – ім'я цього персонажа вказує на те, що він, швидше за все, єгиптянин. За професією в романі він хірург. Якщо ми звернемось до витоків хірургії, то дізнаємось, що Стародавній

Єгипет був місцем, де вже 4 тисячі років тому вміли робити операції, які навіть сьогодні вважаються найважчими в медицині, на той час у єгиптян були хірургічні інструменти, спеціальні медичні голки для зшивання ран, про що свідчать археологічні знахідки. Стародавні єгиптяни вміли робити ампутації, видаляти камені із сечового міхура, робити пересадку органів, існують свідчення про здійснення трепанації черепа. Тому вибір імені для героя безперечно не є випадковим.

Веда Конг (Veda Kong) – учений-історик, про що дуже красномовно каже її ім'я. Веда із санскриту (véda) – "знання", "вчення". В індійській культурі існує стародавня збірка священних писань – "Веди". В одному з епізодів роману Веда розповідає про основні етапи історії людства, його помилки та подальший розвиток. Вона вважає, що історія допомагає сучасному поколінню здобувати силу та досвід усіх поколінь людей на Землі. Пор.:*"Такова наша история, трудная, сложная и долгая дорога восхождения к высотам знания"* [Ефремов 2010, 530]. / *"Отака наша історія, важкий, складний і довгий шлях до висот знання"* [Єфремов 1976]. / *"Such is our history, such is the difficult, devious and lengthy ascent we have made to the heights of knowledge"*[Yefremov 1959, 57].

Дар Вітер (Darr Veter – в перекладі Д. Ханна, Dare Wind – у перекладі Ю. Водкіної) – герой, що в романі забезпечував людям землі зв'язок з інопланетними цивілізаціями та іншими галактиками. Прізвище героя виявляє його сутність – він постійно подорожує, цінує відвагу та прямоту, і, як каже сам автор, *"є щось відчайдушно-відважне у всій його натурі"* [Єфремов 1976]. / *"There was a bold recklessness in his nature that he had had to fight against all his life"*[Yefremov 1959, 348].

"Ветер, чья родословная шла от русского народа, казался шире и массивнее стройного африканца" [Ефремов 2010, 520]. / *"Вітер, родовід якого йшов від російського народу, здавався ширшим і масивнішим за стрункішого африканця"* [Єфремов 1976]. / *"Veter, whose genealogy led back to the Russian people, seemed broader and more massive than the graceful African"*[Yefremov 1959, 35].

Ім'я Дар одразу дає зрозуміти, що ця людина несе в собі силу, своєю роботою він дарує знання усім людям планети. Тому, на нашу думку, варіант перекладу Ю. Водкіної "Dare" є більш успішним, адже to dare перекладається з англійської як

"ризикувати, відважитись, кидати виклик". Тому таке ім'я викликає потрібні асоціації в англомовного читача.

За рахунок спорідненості української та російської культур, в українському перекладі ім'я Вітер викликає у читача приблизно ті ж асоціації, що й Ветер для російськомовного читача. У цьому випадку ми не можемо говорити про класичну транскрипцію, адже по суті це калька.

На останок – цікавий факт про ім'я цього героя. Існує думка, що саме він став прототипом Дарта Вейдера (Darth Vader) у відомій кіноепопеї "Зоряні війни" (Star Wars), адже Іван Антонович Єфремов був одним із найулюбленіших авторів режисера Джорджа Лукаса. Може виникнути питання, чому суто позитивний герой Єфремова перетворився на абсолютно негативного героя Лукаса. Тут погляди розходяться, але найбільш популярна теорія про те, що це ім'я – своєрідна данина холодній війні, адже перший фільм Лукаса вийшов у світ в 1977-му.

Отже, головна проблема, пов'язана з перекладом усіх власних імен, включаючи "промовисті" імена, зумовлена внутрішньо-змістовними властивостями власних імен. Будь-яке використання іншомовного власного імені – це акт міжмовної та міжкультурної комунікації, і результатом його є взаємодія двох мовних та мовленнєвих систем, двох культурно-психологічних традицій.

З наведених прикладів ми бачимо, що культурний складник імені несе в собі дуже велику кількість інформації про певного персонажа, починаючи з уявлень про його зовнішність, про його розумові здібності, і закінчуючи більш глибоким розумінням його внутрішнього світу. Адже те, з якої землі ми походимо, які гени ми несемо в собі, у яких традиціях ми зростаємо, зазвичай, грає вирішальну роль у нашому подальшому житті і в нашому ставленні до цього Світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Алексеева И. С.* Введение в переводоведение. М., 2004. – С. 13.
2. *Ермолович Д.И.* Имена собственные на стыке языков и культур. – М.: Р. Валент, 1986. – С.13.
3. *Ефремов И.А.* Собрание сочинений в двух томах. Т.1. – М.: "Престиж Бук", 2010. – С. 501, 503, 520, 530, 585, 611-613, 652-653.
4. *Єфремов І.А.* Туманність Андромеди. Електронний ресурс: http://www.litmir.net/br/?b=118664 (дата звернення: 5.03.2013).

5. *Льюис К.С.* Принц Каспиан. 1991 – Електронний ресурс: http://www.lib.ru/LEWISCL/narn4.txt (дата звернення: 3.04.2013).

6. *Мележинский Е.М.* Герой волшебной сказки. Происхождение образа. – М., 1958. – С. 67-79.

7. *Рецкер. Я. И.* Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода.Переиздание с комментариями Д.И. Ермоловича. – М.: Р.Валент, 2007. – С. 3-4. *Савченко Г.* Как создавался "Час Быка" (Беседа с Иваном Ефремовым)// Журнал "Молодая гвардия". – 1969. – № 5. – С.307-320.

8. *Старостин Б. А.* Транскрипция имен собственных. – М.: Книга, 1965. – С. 62-63.

9. *Суперанская А.В.* Общая теория имени собственного. – М.: 1973. – С. 366.

10. *Уэйс Маргарет*. Сага о копье. – М.: Максима, 2004. – С. 11.

11. *Lewis Clive Staples*. Prince Caspian.- Електронний ресурс: http://www.e-reading-lib.org/chapter.php/71296/4/Lewis_4_Prince_Caspian.html (дата звернення: 3.04.2013). *Margaret Weis*. Dragonlance. – Wizards of the Coast, 2000. – p.10

12. *Yefremov Ivan*. Andromeda: A Space-Age Tale translated by George Hanna. M., 1959. – C. 9, 12, 35, 54, 57, 108, 186-187, 233-236, 348.

Стаття надійшла до редакції 19.04.13.

Алешина К.О., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА "ГОВОРЯЩИХ" ИМЕН В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО И УКРАИНСКОГО ПЕРЕВОДОВ НАУЧНО-ФАНТАСТИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ И.А. ЕФРЕМОВА)

Статья посвящена изучению "говорящих" имен в художественной литературе, в частности в научно-фантастических произведениях И.А.Ефремова. Рассмотрены различные способы перевода имен собственных и "говорящих" имен в художественной литературе, выяснена специфика их перевода с русского языка на украинский и на английский на примере перевода имен собственных героев "Туманности Андромеды" И.А.Ефремова.

Ключевые слова: *имена собственные, "говорящие" имена, научная фантастика*

Aloshyna K.O., stud.,
Institute of Philology, National Taras Shevchenko University

TRANSLATION OF THE SPEAKING NAMES IN FICTION (BASED ON THE UKRAINIAN AND ENGLISH TRANSLATION OF YEFREMOV'S SCI-FI NOVEL "ANDROMEDA (THE SPACE-AGE TALE)")

This article presents a study of speaking words in fiction, and in particular science fiction novels of I.A.Yefremov. It describes various methods of translation of proper names and speaking names in fiction, and the specifics of their translation from Russian into Ukrainian and into English. The names of the characters heroes of Yefremov's sci-fi novel "Andromeda (The Space-Age Tale)" are taken as the examples.

Key words: *proper names, speaking names, science fiction*

УДК 81'255

Альшева А., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКОЇ ВІКІПЕДІЇ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗШИРЕННЯ UANET

У статті розглянуто перспективи українського сегменту Інтернету, знаного як UAnet. Пропонуються шляхи розвитку найвідомішої онлайн-енциклопедії Вікіпедія заради збільшення присутності української мови в Інтернеті. Увага акцентується на перекладі статей її німецькомовного розділу.

Ключові слова: *Інтернет, Вікіпедія, переклад, УкрНет, німецька мова, українська мова.*

В епоху глобалізації присутність кожної країни в Інтернет-просторі є запорукою відстоювання власної національної ідентичності.

Андрій Миколайович Пелещишин, український науковець, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету "Львівська політехніка", у 2006 році описував стан розвитку україномовного Інтернету досить песимістично [Пелещишин 2006]. У той час